

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOL
Kasvatusteaduste osakond
Andragoogika õppetool

Eduard Brindfeldt

HRJ 1

„Filosoofilise hermeneutika klassikat“ Hans-Georg Gadameri (1900-2002)
teksti lk 165-205. mõistmine.

Tallinn 2006

1. Loe raamatust "Filosoofilise hermeneutika klassikat" Hans-Georg Gadameri (1900-2002) teksti lk 165-205. Olulised aspektid: kultuurilisus, ajaloolisus, mõistmine.
2. Loo tekstist 2 lk referatiivne ülevaade.
3. Lisaks too välja 5-8 Sinu jaoks olulisemat Gadameri seisukohta ja ava, kuidas see aitab Sul inimest, kasvatust, õppimist, õpetamist, haridust või selle konteksti mõista. Reflekteeri ja problematiseeri.
4. Kirjuta välja põhimõisted ja nende määratlus.
5. Võta töö ja tekst 28.10. kaasa.

2. Teksti ülevaade.

Filosoofiline hermeneutika on üks 20 sajandi filosoofia voole mille üheks tuntuimaks esindajaks on saksa filosoof Hans-Georg Gadamer (1900-2002).

Hermeneutika on varasem nähtus euroopa kultuuris kui filosoofiline hermeneutika. Algselt polnud hermeneutikal filosoofiaga mingit erilist seost, sest ta oli õpetus, kuidas saavutada õiget tekstimõistmist.

Hans-Georg Gadamer
(1900-2002).

Kultuurides on olnud väga suur tähtsus erinevatel tekstidel, üriku tel raamatutel. Juutidel oli alustekstiks Toora kristluses Piibel ja Kreeka kultuuri jaoks oli oluline tähtsus Homerose eepostel. Euroopa kultuuris on mänginud olulist osa vana-kreeka kirjandus ning õiguskultuuris rooma õigus. Nende puhul on tegemist erineval ajaloolisel perioodil loodud üriku tega, mis jäävad iga aastasaja möödudes raskesti mõistetavateks. Nad jäävad teksti lugejast üha kaugemale ja muutuvad üha võõramaks. On ju ajalooline olustik ja keel muutunud. See oligi põhjuseks uue teadusharu tekkimisel, mis tegeleks vanade tekstide sisu mõtestamisega.

FILOSOOFILINE HERMENEUTIKA ON AGA SELLINE FILOSOOFIA VOOL, MIS VÄIDAB, ET TÕLGITSEMINE JA MÕISTMINE ON

INIMOLEMISE LAHUTAMATU OSA, ET ME ELAMEGI ALATI NII VÕI TEISITI TÕLGITSETUD MAAILMAS. (A Tool 19. sajandi....,3)

Hans-Georg Gadameri mõtlemise kujunemine langeb esimese maailmasõja järgsetele aastatele. Maailmasõda oli suureks šokiks euroopalikule maailmamõistmisele üldiselt, seda enam aga sõja kaotanud Saksamaa vaimuelule Teadus ja selle rakendused viisid näiliselt inimkonna parema tuleviku poole. Paraku lõppes see periood traagilise ja ohvriterohke sõjaga. Ning selle sõja töid valgustatud kultuurarahvad ise, kes rakendasid teaduse saavutused inimelude hävitamisele. Niisugustes tingimustes ei olnud enam sugugi iseenesestmõistetav, et filosoofia peaks – nagu 19. sajandi teisel poolel – taanduma üksnes teadusliku teadmise tunnetusteooriaks.

Nendes tingimustes loodi Gadameri filosoofilised tekstid:

- MIS ON TÕDE?
- TÕDE JA MEETOD
- MÕISTMISE RINGIST

MIS ON TÕDE?

"Ma olen selleks sündinud ja selleks tulnud maailma, et ma tõe tunnistust annaksin. Kes tõe seest on, see kuuleb minu häält!" Pilaatus ütleb temale: "Mis on tõde?" Kui ta seda oli öelnud, läks ta uuesti välja juutide juurde." Jh, 18, 37-38.

Lähtumine oma ajaloolis-kultuurilisest kontekstis teadus ja tõde. Kus on tõde ja kus on teadus kas tänapäeval otsime sama tõde nagu kunagi otsis Pilatus läbi mitme kihi. On teadus ise tõe kriteerium. Pigemini sai teadus ise, teaduse fenomeni mõistmine, paljude jaoks probleemiks. On vajalik küsida, milline on teaduse koht inimelu tervikus. Niisugune küsimuseasetus eeldab aga seda, et inimelu tervik on saanud filosoofilise mõttestuse teemaks. Inimolemise ontoloogia saab taas filosoofia käsitlusaineks, ning tunnetusteoreetilised probleemid paistsid adekvaatselt mõistetavatena alles ontoloogilise mõtiskluse pinnalt.

Sellistel käsitlusel on traditsioon, mis saab alguse uusaja filosoofia rajaja **R. Descartes**´iga kes esitas programmilise nõude, mille kohaselt peaks kogu teadmiste hoone saama seatud meetoodiliselt kontrollitud ja kindlustatud vundamendile.

See uusaegse metoodilise tunnetuse alusteadmine pidi kujutama endast uut algust kindlale teadmisele. Kõik teaduse väited pidid saama sellest alusest tuletatud. Üksnes nii paistis olevat võimalik eristada teadust pelgast traditsiooni-jätkavast eelarvamuslikkusest, millisena Descartes käsitas senist teadust.

Gadameri hinnangul nõuab selline ülesandepüstitus inimtunnetuselt midagi sellist, mis ületab inimese kui lõpliku olendi võimalikkusi.

Uusaegsesse teaduslikkuse-mõistmisesse on tema veendumuse kohaselt implitsiitselt kätketud teatud inimesekäsitus, mida iseloomustab inimolemise lõplikkusest tulenevate piirangute mittemärkamine.

Siin tekstis käsitletakse üldisi hermeneutikalisi küsimusi miks me ajalugu ümber kirjutame ikka ja jälle uuesti. Põhjuseks on see, et ajalugu meid mõjutab.

Ilusti on välja toodud Kikegaardi kristlane olemise ülesanne selles, et mineviku distants ületatakse samaaegsuses.

MÕISTMISE RINGIST

Gadameri käsitluses mõistmine areneb ja seda arenemist võib kirjeldada mõistmishorisoni avarumisena. Kuidas see toimub ja millest sõltub?

Inimese mõistmishorison oleks vaja ära määratud tema eelarvamuste/eelmõistmise poolt. Raskus on siin selles, et oma tavalises toimes on eelarvamused inimesele teadvustamatud. Seetõttu tuleb eelarvamuste teadvustamiseks nende tavaline toime peatada, nad tuleb kui eelarvamused alles esile tuua. See toimub nende „riivamise“ ehk „ergastamise“ kaudu. Selleks, et seda teostada peaksime kokku puutama teistsuguste arvamustega ja alles, siis teadvustab inimene, et see, mida ta oli pidanud ainuvõimalikuks arusaamaks, on tegelikult vaid üks arusaamisevõimalus paljudest. Alles selles võrdluses saab eelarvamusest arvamus, mida nüüd on inimesel võimalik vajadusel korrigeerida. Nii toimub oma eelarvamuste kontrollimine.

Sellist vahekorda eelmõistmise ja mõistmise vahel, nimetab Gadamer **hermeneutiliseks ringiks**. Ühelt poolt eelmõistmine kujundab mõistmist, teiselt poolt avaldab mõistmine pidevat tagasimõju ka eelmõistmisele ning selle tulemusel inimese eelmõistmine muutub.

Ka Gadamer näeb eelmõistmise ja mõistmise vahel teatud mõttes osa ja terviku vahekorda. Eelmõistmine on selline tervik, mille mõjuväljas toimub

üksik teadlik-eesmärgipärane mõistmisakt. Kuigi inimene on võimeline oma üksikuid eelarvamusi teadvustama ja isegi muutma, ei saavuta ta Gadameri hinnangul kunagi kõigi oma ajaloolis-kultuuriliste eelarvamuste teadvustamist. Nende kompleks on liialt sügav, mistõttu alati jääb teatud iseenesestmõistetavusi, mida ei tule pähegi küsimuse alla seada.

Kui aga on tõsi see, et inimene ongi kompleks kultuurilisi eelarvamusi, siis on oma eelarvamuste enesele teadvustamine ühtlasi ka enesetunnetus.

Gadamer rõhutabki seda, et igasugune piisavalt sügav mõistmine, s.t.

selline mis teadvustab meile meie eelarvamusi, on ühtlasi ka

enesemõistmine. Kui selle mõistmise käigus inimese eelarvamused

muutuvad, siis võib ütelda, et mõistmine muudab inimest ennast. See

oleneb muidugi sellest, kui sügavad eelarvamused on mõistmisprotsessi

haaratud. Pindsemaid eelarvamusi on inimene ilmselt valmis kergemini

muutma, sügavamaid, sellised mis kannavad isiksuse identiteeti,

muutuvad väga harva.

TÕDE JA MEETOD

„Tõde ja meetod“ viitab sellele, et käsitluse all on nende kahe fenomeni

seos. Gadameri jaoks see seos problemaatiline, samal ajal kui

olemasolevad humanitaarteadused – on oma teaduslikkust näinud

iseenesestmõistetavalt intersubjektiivsete meetodikate rakendamises

teadmise saavutamiseks.

Gadamer iseloomustab horisonti seda eelarvamuste mõistmist limiteerivat

ja võimaldavat toimet mõistmishorisondi metafooriga. Eelarvamused

annavad mõistmisele horisondi. See tähendab:

1. Horisont hõlmab endasse antud subjekti jaoks tähendust omavate või omada võivate objektide hulka. Väljapoole horisonti jääv ala tähistab seega antud subjekti jaoks tähendust mitteomavaid asju, niisiis mõistetamatuid asju. „Horisont“ on siin mõistmisiipiir, nii nagu horisont tavalises sõnakasutuses tähistab silmapiiri, vaatepiiri.
2. Horisont määrab ka seda, kuidas antud subjekt mõistab horisondi piiresse jäävaid asju. Kelle mõistmishorisont on väga kitsas, kaldub ületähtsustama sinna kuuluvat ja talle lähimat. Avaram horisont võimaldab asju näha vahekorras suurema taustsüsteemiga ja selliselt õigemal perspektiivis ning nii saab nähtuste tähenduslikkust realistlikumalt määratleda.

Mõistmishorisoni piiri määravad aga Gadameri järgi eelarvamused, mida inimene endas kannab. Horisont on kitsam või avaram sõltuvalt teda määratlevatest eelarvamustest. Samal ajal võib ütelda, et milline on inimese mõistmishorisont, selline on ka inimene ise. Inimene on oma tuumas kompleks ajaloolis-kultuurilisi eelarvamusi. Eelarvamused mängivad Gadameri järgi mõistmises olulist (nii võimaldavat kui ka piiravat) rolli, siis põhineb tema järgi epistemoloogia oma olulistest aspektides ontoloogiale.

3. 6 huvitavamad Gadameri seisukohta ja nende minu poolne nägemus.

1. Me küsime endalt murelikult: kuidas ikkagi teaduse menetlusega, kui on olemas nii palju küsimusi, millele me peame teadma vastust ja mida ta meile ikkagi keelab. (167) – *Hea mõte ... teadus keelab või kuulutab mõtetuks need küsimused, mida ta ise seletada ei suuda ... siin võime vaadelda erinevaid teooriaid mida me seletame ja põhjendame, olles ise selle teooria ja süsteemi sees ... siin võime vaadelda ka küsimusele vastuse leidmist teaduse egoistlikust seisukohast.*
2. Me oleme paratamatult meie hermeneutilise situatsiooni piiride kütkes, kui me tõe järele küsime. See tähendab aga, et me paljut, mis tõene on, pole üldse võimelised tunnetama, kuna meid ilma, et me seda teaksime, piiravad eelarvamused. Ka teadustööde praktikas on olemas midagi sellist kui mood. (175) – *Selle küsimusega puutume kokku pidevalt oma elus, pedagoogilises praktikas. ME OLEME OMA EELARVAMUSTE OHVRID. Mida vanemaks, tihti ka konservatiivsemaks inimene saab seda rohke hakkavad tema mõttemaailme häirima kõikvõimalikud eelarvamused.*
3. Kes tegeleb ajaloolise uurimusega, on ikka ise sellest mõjutatud, et ta ise ajalugu kogeb. Ajalugu kirjutatakse sellepärast ikka jälle uuesti, et kaasaeg meid mõjutab. (181) – *See ei kehti muidugi ainult ajaloo kohta, isegi tehnilised tekstid on vaja enda jaoks lahti mõtestada arvestades kaasaja ning meie mõju.*

4. Tõlgitsejal ei ole mõttekas, elades temas väljakujunenud eelarvamuses, sellest lähtuvalt otse „teksti“ kallale asuda, vaid pigem tuleks kontrollida temas elava eelarvamuse legitimaatsiooni ja see on: tema päritolu ja kehtivus. (187) – *sarnane eelmisega, ennem kui midagi tõlgitsema hakkame, püüame lahti saada oma eelarvamustest muidugi ennem peame teadvustama, mis need on ja millest need on tingitud.*
5. Ajalooline - olemine tähendab mitte kunagi eneseteadmises ammenduda (198) – *siin võime tõmmata paralleele üldse kogu olemisega ... vaatame kasvõi õppeprotsessi kui tekib ammendumus protsess, siis ka õpetamine lõpeb.*
6. Horisondi saavutamine peab ikka silmas seda, et õpitakse üle lähema ja liiglähedase kaugemale nägema, mitte selleks, et temast mööda vaadata, vaid selleks, et seda ühes suuremas tervikus ja õigemates mõtudes paremini näha (202)- *kasvatuses ja juhtimises väga vajalik seisukoht, ennem kui midagi otsustad on vajalik probleemi vaadelda erinevatest punktides lähedalt ja kaugel, siin võin tuua ka teatud paralleele kujutavast geomeetriast, adekvaatse pildi saamiseks peame mingit detaili vaatama erinevatest punktides ja kuigi siin võibolla kaugus ei mängi nii suurt rolli ...*

4.Filosoofilise hermeneutika põhimõisted ja nende määratlus.

- **Filosoofiline hermeneutika** on aga selline filosoofia vool, mis väidab, et tõlgitsemine ja mõistmine on inimolemise lahutamatu osa, et me elamegi alati nii või teisiti tõlgitsetud maailmas.
- **„Eelarvamuse“ teooria** - see provokatsioon on eelkõige mõeldud irriteerima üldlevinud ettekujutust teaduslikust uurimisest ja teadmisest kui „eelarvamuse-vabast“, neutraalselt-objektiivsest asjakäsitlusest soovib viia filosoofilise refleksiooni tähelepanu otsustus-eelsele, s.t. teadus-eelsele tasandile, mis ometi ka teaduslikus tunnetuses kogu aeg kaasa mängib.
- **Eelmõistmine** – see mõjutab meie teadlikku mõistmistegevust, nii nagu meie eelarvamused mõjutavad meie arvamusavaldusi; Inimesed ei teadvusta endale täiel määral oma eelmõistmist;

Eelmõistmine on ajaloolis-kultuuriliselt kujunenud; Eelmõistmine piirab inimese mõistmisvõimalusi; Eelmõistmine on aga samal ajal ka mõistmise ja vastastikuse mõistmise tingimus

- **Traditsioon** - on inimliku kogemuse kogu sellest osast, mille autoriks ei ole mitte üksikisik ise, vaid mis on temale eelnevatelt põlvkondadelt edasi antud ja tema poolt, enamasti seda endale teadvustamatagi, omaks võetud.
- **Tõde** - on tõest kui varjamatusest, milles mõistmisele avaneb olemine. Erinevalt meetodirakenduses saavutatavatest teaduslikest tõdedest ei oma inimene mõistmises avaneva tõe suhtes distantseeritud, objektiviseerivat hoiakut. Jutt on tõest, mis kehtib mõistja enese kohta ja mille mõistmine mõistjat muudab. Tõde selles tähenduses on samavõrd ajalooline kui inimolemise mõistmine tervikuna. Gadamer kõneleb selles seoses mõistmise ja tõe **loodumisest** (*Geschehen*), mis tõesti enam loodub või toimub (*geschieht*) inimesega, kui saa meie poolt toimetatud, s.t. tahtlik-teadlikult teostatud, oma käsutuses peetud ja kontrollitud. (**A Tool 19. sajandi....,3**)
- **Hermeneutiline situatsioon** - on situatsioon, kus tekib mõistmise ülesanne. Mõistmise ülesanne kerkib seal, kus inimene puutub kokku mitte-mõistetavaga. Normaaljuhtumiks on Gadameri järgi mõistetavuse situatsioon. Me elame enda jaoks mõistetud ja mõistetavas maailmas, kus inimene ilma raskusteta tabab tema horisonti jäävate hermeneutiliste objektide tähendusi ning lahendab neid puudutavaid tõlgitusülesandeid.
- **Hermeneutiline ring** - senine mõistmise kirjeldus on osutanud, et inimesse on kätketud tema poolt teadvustamata eelarvamused, mis määravad seda, mida ja kuidas inimene mõistab. Kui see oleks kogu tõde, siis peaksime kujutama inimest ette oma eelarvamuste abitu vangina ning mõistmist ennast staatilisse horisonti suletuna. Gadameri käsitlus on aga täiesti vastupidine, mõistmine areneb ja seda arenemist võib kirjeldada mõistmishorisondi avarumisena.

(Hermeneutiline ring seevastu kujutab endast tunnetuse sõltuvust ja vastastikkust toimet tunnetaja eel-mõistmisega) (A Tool 19. sajandi...,4)

- **Hermeneutiline avatus** - seni kirjeldasin mõistmishorisoni ja koos sellega mõistmisvõimaluste avardamist kui iseenesest toimuvat protsessi. Kuid eeldades, et inimene on ise huvitatud oma mõistmisvõimaluste avardamisest, siis huvitab teda ka millest see sõltub, mida tal tuleks selle heaks teha või millest hoiduda? Inimene saab endas teadlikult kujundada produktiivset hoiakut teistsugususega kokkupuutumise puhuks. (2, lk8)
- **Horisont** - Gadamer iseloomustab horisonti seda eelarvamuste mõistmist limiteerivat ja võimaldavat toimet mõistmishorisoni metafooriga. Eelarvamusel annavad mõistmisele horisoni.

Kasutatud kirjandus:

1. **Andrus Tool** Mäng ja kõnelus loodavas traditsioonis // Hans-Georg Gadamer, Hermeneutika universaalsus: valik esseid ja intervjuusid. – Tartu: Ilmamaa, 2002. – Lk. 433-501.
2. **Andrus Tool 19. sajandi teise poole ja 20. sajandi filosoofia, loengu materjalid**
http://www.ut.ee/flfi/Tool/01_021_19sajFilos/Gadamer.doc
3. **Andrus Tool** Hermeneutika ja filosoofia // Filosoofilise hermeneutika klassikat: F. D. E. Schleiermacher, W. Dilthey, M. Heidegger, H.-G. Gadamer. – Tartu: Ilmamaa, 1997. – Lk. 251-328.
4. **Andrus Tool** Maailm kui kõnelus: Hans-Georg Gadameri filosoofilisest hermeneutikast // "Akadeemia" – Tartu, 1994. – N 6. – Lk. 1198-1222.
5. Hans-Georg Gadamer, Hermeneutika universaalsus: valik esseid ja intervjuusid. – **Andrus Tool** Tartu: Ilmamaa, 2002. – Lk. 7 - 433.